Муқәддәс Китап

Тәврат 17-қисим

«Әстәр»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Тәврат 17-қисим

«Әстәр»

Кириш сөз

Мәзкур китап өз гөзәллиги, иман-етиқади вә жасарәтлиги билән өз хәлқи Йәһудийларни мутләқ һалакәттин қутқузған «ханиш Әстәр»ниң тарихидин ибарәттур.

Арқа көрүнүши

Парс императори Қорәш Йәһудий хәлқигә Бабилдики сүргүнлүктин өз жути Пәләстингә (Қанаан зиминиға) қайтип кетишкә рухсәт бәргән еди (миладийәдин илгәрки 536-жили). Һалбуки, Худағила садиқ болған бир «қалдиси»ла шундақ қилди; Йәһудий хәлқиниң көпинчиси шу йәрдә қелип, йеңи Парс империйәси зиминлирида тарқақ һалда туруверишкә рази болған еди. Уларниң ичидә Мордикай исимлик ихласмән бир адәм билән у беқивелип чоң қилған, тағисиниң гөзәл қизи Әстәр бар еди.

Бу вақит миладийәдин илгәрки 482-жили болуши мүмкин. Шу чағдики император Аһашверош (йәни Ксәрксис, миладийәдин илгәрки 485-465-жиллар) Парс императорлири ичидә әң байларниң бири еди. У империйәниң 127 өлкисидики барлиқ вәзир-вузралар, әмир-бәгләр вә әмәлдарлар, шундақла қошун сәрдарлири үчүн алтә айлиқ катта зияпәт өткүзиду (тарихшунасларниң пикричә, бу зияпәтниң мәхсити Гретсийәгә тажавуз қилип уни егиләшни планлаш, шундақла мошу әмәлдарлирини шуниңға майил қилиш еди).

Зияпәтниң ахирқи һәптиси, Аһашверош падиша пайтәхти, шундақла чоң қәлъәси жайлашқан Шушан шәһиридикиләрни тәклип қилип алаһидә меһман қилиду. Шу дәвирләрниң өрп-адәтлири бойичә әр-аяллар айрим ғизалинатти. Һалбуки, падиша (шүбһисизки, мәғрурлуқниң түрткиси вә көп шарапниң тәсири билән) аяли Вашти ханишни чақирип, униң гөзәллигини барлиқ меһманларға көрсәтмәкчи болди. Шүбһисизки, улар аялимниң гөзәллигигә қарап, мени наһайити өткүр, пәм-парасәтлик вә һәйвәтлик падиша екән, дәп ойлайду, дәп қалған еди. Лекин Вашти зияпәткә қатнишишни рәт қилди. Зияпәткә қатнашқанлардин көп адәмләр аллиқачан мәс қәйпигә чүшкән болуши мүмкин болғачқа,Ваштиниң немә үчүн шундақ қилғинини убдан чүшинимиз, әлвәттә. Амма униң рәт қилиши падишани тәңликтә қалдурди — униң йүзи катта әмәлдарлириниң алдида чүшүп кәтти, униң үстигә буниңдин кейин әмәлдарлириниң вә сәрдарлириниң қиз-аяллири шу ишни аңлап, Ваштини үлгә қилип, өз әрлиригә итаәтсизлик қилип аваричилик кәлтүрмәсму? Шуңа гәрчә у Ваштиға бәк амрақ болсиму, мәслиһәтчилири униңға Ваштиниң очуқ-ашкарә әдибини бәрмисила болмайду, уни өмүрвайәт қайтидин һозурлириға кәлтүрмигәйла, дәйду. Падишаму шундақ бекитиду, лекин кейин Ваштини сеғинип ялғузчилиқ тартиду. Әмәлдарлири бәлким әһвал мошундақ кетивәрсә, каллимиз кетиши мүмкин, дәп қорқуп униңға: — «гөзәллик мусабиқиси» өткүзүп, алийлири үчүн йеңи бир ханиш тапайли, дәп тәшәббус қилиду. Мусабиқә өткүзүлиду; бу интайин муһим иш дәп қаралғачқа, униң үчүн он

икки ай тəйярлиқ қилиниш керəк еди. Əстəр дегəн қиз өз жутидин мусабиқигə қатнишишқа таллиниду вə ахирда падишаниң алдиға кəлгəндə, униң илтипатиға еришип, ханиш болушқа таллинип, императорниң əң амрақ аяли болуп қалиду.

Мошу əһвалда Мордикай униңға өзиниң Йəһудий салаһийитини йошурушни несиһəт қилған еди; империйəдə Йəһудий хəлқигə өчлəр аз əмəс еди. Улардин бири, падишаниң сəрдарлириниң бири, Амалəк миллитидин болған Агагий Һаман исимлиқ бир киши еди. Амалəклəрниң Исраилға нисбəтəн алаһидə бирхил өчмəнлиги бар еди («Мис.» 17:8-16, «Қан.» 25:17-19). Һаманниң əждади Агаг падишани Самуил пəйғəмбəр Худаниң əмри бойичə өлтүрүвəткəн еди («1Сам.» 15-бап); шүбһисизки, шу сəвəптин Агаг җəмəтидикилəр барлиқ Йəһудийларға техиму қаттиқ өчмəнлик сақлап кəлгəн еди. Падиша шу Һаманни өстүрүп, униң мəртивисини барлиқ əмирлириниң үстигə қойиду. Һəтта башқа əмəлдарлар униңға тазим қилиду. Лекин бирла адəм униңға тазим қилишни рəт қилиду — у болсиму, Мордикай еди. Буниң сəвəви шүбһисизки, Һаман Амалəклик болғачқа, у хəлқимниң дүшмини, дəп қариғанлиқтин еди («Қан.» 25:17-19ни йəнə көрүң).

Мордикайниң тазим қилмаслиғи Һаманниң қаттиқ қəһрини қозғайду. Лекин пəқəт Мордикайдин интиқам елишла Һаманға купайə қилмайтти. У: — Мəн һазир пүткүл Парс империйəсидə əң чоң əмəлдарлардин биримəн, өз дүшмəнлирим болған пүткүл Исраил миллитини йоқитиш пəйт-пурсити кəлди, дəп ойлайду. Шуниң билəн у падишаниң алдиға берип: — Империйəлири ичидə наһайити тутруқчи вə асий бир миллəт бар, уларни йоқитиш керəк, ярлиқ чүшəргəйла, дəп падишани шундақ қилишқа үндəп бəк чоң пара бериду. Бизни һəйран қаларлиқ иши шуки, падиша: «Қайси миллəт?» дəп соримайла униң тəливигə йол қоюп, ярлиқ чүшириду. Ярлиқта, пүтүн империйə бойичə мəлум бир күнидə (Һаман палчилиқ қилип бекиткəн «қутлуқ күн»дə) ким халиса Йəһудийларға һуҗум қилип өлтүрүп уларниң мал-мүлкини булаң-талаң қилса болиду, дəп йезилиду.

Əнди барлиқ Исраил хəлқи үчүн дəһшəтлик бир мəзгил кəлгəн еди. Əстəр үчүн иккила йол бар еди. У гəрчə Йəһудий миллитидин болсиму, сүкүт қилип салаһийитини ашкарə қилмиса, аман-есəн қалатти. Болмиса, у салаһийитини аян қилип, падишаниң алдиға өз хəлқиниң бир қошуқ қенини тилəшкə берип, өлүмгə тəвəккүл қилатти. Падишаниң һозуриға тəклип қилинмай туруп киришниң өзи хəтəрлик иш еди — мабада падиша киргəн кишини өз ишимға дəхли йəткүзди, дəп қариса, ханиш яки балилири болушидин қəтъийнəзəр, өлүм җазаси берəлəйтти. Өзи вə Шушандики Йəһудий қериндашлири бир мəзгил роза тутқан (шүбһисизки, чин көңүллиридин дуа-тилавəтлəр қилған)дин кейин, Əстəр һаятини тəвəккүл қилип, падишаниң ордисиға кирип, униң алдиға бариду.

Падиша уни қарши алиду; Əстəр падишани вə сəрдари Һаманни биргə өз зияпитигə тəклип қилиду. Бу зияпəттин кейин йəнə бир зияпəт өткүзлиду вə зияпəт үстидə падиша Əстəрдин, немə тəливиң бар, дəп сорайду. Шу пəйттə Əстəр өз миллитини аян қилип Һаманниң өз хəлқини йоқитиш сүйиқəстини баян қилиду. «Медия вə Парсларниң ярлиғи»ни болса бекар қилишқа һəргиз болмайтти; һалбуки, Йəһудий хəлқигə өзлирини қуралландуруп қоғдаш һоқуқи берилсун, шундақла йəрлик əмəлдарлар уларға ярдəмдə болсун, дегəн иккинчи бир ярлиқ чүширилиду. Шу йол билəн Йəһудий хəлқи шу

хәтәрлик әһвалдин қутқузулиду; Һаман әслидә Мордикай үчүн тәйярлиған дарға өзи вә униң он оғли есилиду. Мордикай болса падишаниң баш вәзири болуп тайинлиниду.

Мошу чоң қутулушни, шундақла Әстәрниң жасарити вә етиқадини әсләш үчүн Йәһудийлар өзлиригә йеңи бир һейт-байрам, йәни «Пурим һейти»ни бекитиду. Улар бүгүнгә қәдәр уни тәбрикләйду.

«Әстәр» дегән китапниң көп тәпсилатлири Парс империйәси дәвирдин қалдурулған, археологийилик тепилмилар билән тәстиқланған. Мәсилән, Мордикайниң исми хатириләнгән бир таш тахтай тепилған.

«Қошумчә сөз»имиздә китаптики адәмни қизиқтуридиған бир нәччә нуқта үстидә йәнә азрақ тохтилимиз.

Мәзмун: —

I — Хәвп-хәтәр (1-5-бап)
1-бап: Әһвални тонуштуруш
2-3-бап: Падишаниң биринчи ярлиғи
4-5-бап: Һаманниң Мордикайға болған өчмәнлиги

II — Падишаниң уйқисизлиғи (6-бапта)

III — Қутулуш (6-9-бап)
6-7-бап: Мордикай Һаманниң үстидин ғалип келиду
8-9-бап: Падишаниң иккинчи ярлиғи

IV — Хатимә (10-бап)

••••••••

Әстәр

Падиша Аһашверошниң вәзир-вузраларға катта зияпәт бериши

1 1 Аһашверош (Һиндистандин Һәбәшистанғичә бир йүз жигирмә йәттә өлкигә
һөкүмранлиқ қилған Аһашверош)ниң тәхттики күнлиридә шундақ бир вақиә болди:
—
2 Шу күнләрдә, у падиша Аһашверош Шушан қәлъәсидики шаһанә тәхтидә олтарғинида,
3 у сәлтәнәт сүрүп үчинчи жили барлиқ әмирлири вә бәг-һакимлириға зияпәт бәрди;
Парс вә Медианиң қошуни, шуниңдәк һәр қайси өлкиләрниң есилзадилири вә бәгли-
риниң һәммиси униң һозуриға һазир болди. 4 У сәлтәнитиниң байлиғиниң шану-шәв-
кити вә һәйвитиниң катта жуласини көп күнләр, йәни бир йүз сәксән күн көргәзмә
қилди. 5 Бу күнләр өтүп кәткәндин кейин падиша йәнә Шушан қәлъәсидики барлиқ
хәлиққә чоң-кичик демәй, ординиң чарбеғидики һойлида йәттә күн зияпәт бәрди. 6 У
йәр ақ вә көк кәндир жиптин тоқулған пәрдиләр билән безәлгән болуп, бу пәрдиләр
мәрмәр таш түврүкләргә бекитилгән күмүч һалқиларға ақ рәңлик кәндир жип вә сөсүн
жуңлуқ шойнилар билән есилған еди; ақ қашташ вә ақ мәрмәр ташлар, сәдәп вә қара
мәрмәр ташлар ятқузулған мәйдан үстигә алтун-күмүчтин ясалған диванлар қоюлған
еди. 7 Ичимликләр алтун жамларда тутуп ичиләтти; жамлар бир-биригә охшимайтти;
шаһанә мәй-шараплар падишаниң сәлтәнитигә яриша мол еди. 8 Шарап ичиш қаидиси
бойичә, зорлашқа рухсәт қилинмайтти; чүнки падиша ордидики барлиқ ғоҗидарларға,
һәр кимниң ичиши өз хаһиши бойичә болсун, дәп бекитип бәргән еди.
9 Ханиш Ваштиму падиша Аһашверошниң ордисида аяллар үчүн зияпәт бәрди.

Ханиш Ваштиниң ярлиққа қаршилиқ көрситиши

10 Йәттинчи күни Аһашверош падиша шараптин кәйпи чағ болғинида, алдида хизмити-
дә турған Мәһуман, Бизта, Һарбона, Бигта, Абагта, Зетар, Каркас дегән йәттә һәрәмъаға-
сини 11 ханиш Ваштиниң пухралар вә әмирләрниң алдида гөзәллигини көрсәтсун дәп,
уни ханишлиқ тажини кийип келишкә чарқирғили әвәтти; чүнки у толиму чирайлиқ
еди. 12 Лекин һәрәмъағилири ханиш Ваштиға падишаниң әмрини йәткүзгәндә, у келиш-
ни рәт қилди; шуниң билән падиша интайин ғәзәплинип, униң қәһри өрлиди.

Ваштиниң ханишлиқтин қалдурулуши

13 Шу вақитларда падишаниң ишлири тоғрилиқ қанун-әһкамларни пишшиқ билгән-
ләрдин мәслиһәт сораш адити бар еди; шуңа падиша вәзийәтни пишшиқ чүшинидиған

1:1 **«Аһашверош»** — Парс императори болған мошу «Аһашверош» «Ксәрксис И»ниң өзи шу *(миладийәдин илгири 486-464-жиллар)*. Испат барки, «Аһашверош» *(парс тилида «Аһашверош», грек тилида «Ксәрксис» дейилиду)* дегән сөз кишиниң исми болмастин, бәлки Парс императориниң умумий бир унвани еди. **«Һәбәшстан»** — һазирқи Ефиопийә.
1:2 **«Шушан»** — гаһи вақитларда «Суза» дәп атилиду.
1:3 **«Медианиң қошуни»** — бәзи алимлар бу сөзни «Медианиң қошун сәрдарлири» дәп чүшиниду.
1:4 **«У ... зияпәт бәрди... ...сәлтәнитиниң байлиғиниң шану-шәвкити вә һәйвитиниң катта жуласини... көргәзмә қилди»** — бәзи тарихшунаслар шу катта зияпәтниң мәхсити Парс империйәсиниң Жаван *(Гретсийә)*гә тажавуз қилишини планлаш вә тәйярлиқ көрүш үчүн еди, дәп қарайду.
1:6 **«ақ қашташ»** — яки «қизил мәрмәр».
1:10 **«йәттә һәрәмъағиси»** — һәрәмъағилири ордидики нурғун ишларда муһим орунда туридиған хизмәтчиләр болуп, көп һалларда улар орда тоқаллирини башқуруш ишиға мәсъул болатти. Улар пичиветилгән әрләр болуп, қизларға чеқилмайтти вә пәрсәндму қалдуралмайтти.

данишмәнләрдин сориди [14](у чағда данишмәнләрдин униң йенида Каршина, Шетар,
Адмата, Таршиш, Мәрәс, Марсена, Мәмукан қатарлиқ йәттә Парс билән Медианиң әмир-
лири бар еди; улар дайим падиша билән көрүшүп туратти, падишалиқта улар алдинқи
қатарда туратти). [15]Падиша улардин: — Ханиш Вашти мәнки падиша Аһашверошниң
һәрәмъағилар арқилиқ йәткүзгән әмрим бойичә иш қилмиғини үчүн уни қанун бойичә
қандақ бир тәрәп қилиш керәк? — дәп сориди.
[16] Мәмукан падиша вә әмирләрниң алдида жавап берип: — Ханиш Вашти алийлириниң
зитиға тегипла қалмай, бәлки падишаһимиз Аһашверошниң һәр қайси өлкилиридики
барлиқ әмирләр вә барлиқ пухраларниңму зитиға тәгди. [17] Чүнки ханишниң шу қилғи-
ни барлиқ аялларниң қулиқиға йәтсә, улар «Падиша Аһашверош: «Ханиши Ваштини йе-
нимға елип келиңлар» дәп әмир қилса, у кәлмәпту!» дәп өз әрлирини мәнситмәйдиған
қилип қойиду. [18] Парс вә Медиадики мәликә-ханимлар ханишниң бу ишини аңлап,
бүгүнла падишаниң барлиқ бәг-әмирлиригә шуниңға охшаш дәйдиған болиду, шуниң
билән мәнситмәслик вә хапилиқ үзүлмәйду. [19] Падишаһимға мувапиқ көрүнсә, алий-
лиридин мундақ бир ярлиқ чүширилсун, шуниңдәк у Парслар вә Медиаларниң мәңгү
өзгәртилмәйдиған қанун-бәлгүлимилири ичигә пүтүлгәйки, Вашти иккинчи падиша
Аһашверошниң һозуриға кәлмигәй; униң ханишлиқ мәртивиси униңдин яхши бириси-
гә берилгәй. [20] Алийлириниң жакалиған ярлиғи пүтүн сәлтәнитигә йетип аңланған һа-
ман (униң сәлтәнитиниң зимини бипаян болсиму), аялларниң һәр бири өз еригә, мәйли
чоң болсун кичик болсун уларға һөрмәт қилидиған болиду, — деди.
[21] Мәмуканниң бу гепи падиша билән әмирлирини хуш қилди; падиша униң гепи бой-
ичә иш көрди. [22] У падишаниң барлиқ өлкилиригә, һәр бир өлгигә өз йезиғи билән, һәр
қайси әл-милләткә өз тили билән хәтләрни әвәтип: «Һәр бир әр киши өз аилиси ичидә
ғоҗайин болсун, шундақла өз ана тили билән сөзлисун» дегән әмирни чүшәрди.

Йеңи ханиш таллаш

2 [1] Бу ишлар өтүп, падиша Аһашверошниң ғәзиви бесилғанда, у Ваштини сеғинип,
униң қилғинини һәм униң үстидин чиқирилған ярлиғи һәққидә әсләп ойлинип
қалди. [2] Шу сәвәптин падишаниң хизмитидә турған ғоҗидарлар униңға: — Алийлири
үчүн саһибҗамал яш қизларни издәп тепип кәлтүргәйла; [3] алийлири падишалиғидики
һәр қайси өлкиләрдә барлиқ гөзәл қизларни жиғип, Шушан қәлъәсидики һәрәмсарайға
кәлтүрүшкә әмәлдарларни тәйингәйла; қизлар ордидики қиз-аялларға мәсъул болған
һәрәмъағиси Һегайниң қолиға тапшурулғай; уларға керәклик упа-әңликләр тәминләнгәй.
[4] Алийлирини сөйүндүргән қиз Ваштиниң орнини бесип ханиш болсун, деди.
Бу гәп падишани хуш қилди вә у шундақ қилди.

Әстәрниң ордиға киргүзүлүши

[5] Шушан қәлъәсидә Бинямин қәбилисидин, Кишниң әвриси, Шимәйниң нәвриси, Яирниң
оғли Мордикай исимлиқ бир Йәһудий бар еди [6](Киш болса Бабил падишаси Небоқаднә-
сар Йәһуда падишаси Йәконияһ билән бир топ кишиләрни тутқун қилип Йерусалимдин

1:14 **«дайим падиша билән көрүшүп туратти»** — ибраний тилида «дайим падишаниң йүзини көрүп туратти».
1:18 **«...хапилиқ үзүлмәйду»** — ибраний тилида «....хапалиқ купайә болиду» яки «...хапалиқ йетәрлик болиду!».
1:19 **«Парслар вә Медиаларниң мәңгү өзгәртилмәйдиған қанун-бәлгүлимилири ичигә пүтүлгәйки...»** — оқурмәнләргә аянки, Парс-Медиа империйәсиниң барлиқ қанунлири чиқирилғандин кейин қәтъий өзгәртишкә, бекар қилишқа болмайду, дәп бекитилгән.
1:22 **«өз ана тили билән сөзлисун»** — бу сөзниң мәхсити бәлким әр кишиниң өз өйидә қайси тилниң ишлитилишигә һоқуқи бар дәп тәкитләш үчүн болса керәк.
2:1 **«әсләп ойлинип қалди»** — ибраний тилида бу сөзләрдин бирхил пушайманниң пуриғи чиқиду.

әкәткәндә, улар билән биллә әсир қилинип кетилгән еди). [7] Мордикай өзиниң тағисиниң
қизи Һадассаһни (йәни Әстәр) беқип чоң қилған еди, чүнки униң ата-аниси йоқ еди. Бу
қиз гөзәл, тәқи-турқи келишкән еди; ата-аниси өлүп кәткән болғачқа Мордикай уни өз
қизи қатарида беқип чоң қилған еди. [8] Падишаниң әмри вә ярлиғи җакаланғандин кей-
ин нурғун қизлар Шушан қәлъәсигә кәлтүрүлүп Һегайниң қолиға тапшурулди; шундақ
болдики, Әстәрму ордиға кәлтүрүлүп ордидики қиз-аялларға мәсъул болған Һегайниң
қолиға тапшурулди. [9] Әстәр Һегайға яққан болуп, у униңға илтипат көрсәтти; у тезла
униңға упа-әңлик вә тегишлик йемәкликләрни тәминлиди һәм ордидин униңға тал-
ланған йәттә кенизәкни бәрди; андин уни кенизәклири билән һәрәмсарайниң әң есил
җайидин орун бәрди. [10] Әстәр өзиниң миллити вә теги-тәктини һеч кимгә ейтмиди,
чүнки Мордикай униңға буни ашкарилимаслиқни тапилиған еди. [11] Мордикай Әстәр-
ниң һал-әһвалидин хәвәр тепиш вә униңға қандақ муамилә қилинидиғанлиғини би-
лиш үчүн, һәркүни һәрәмсарайниң һойлиси алдида айлинип жүрәтти. [12] Қизларға аит
рәсмийәт бойичә, һәр бир қизниң ордиға кирип падиша Аһашверош билән биллә болуш
нөвитидин авал, он икки ай бәдинини тазилиши керәк еди, чүнки қизларниң «тазили-
ниш күнлири» мундақ йол билән ада қилинатти: — алтә ай мурмәкки мейи билән, алтә
ай әтир-әңлик вә шундақла қизларниң бәдинини пакизлайдиған башқа буюмлар билән
пәрдаз қилиниши керәк еди. [13] Қиз падишаниң һозуриға киридиған чағда мундақ қаи-
дә бар еди: — Ордиға киргәндә униң немә тәливи болса, шулар һәрәмсарайдин униңға
бериләтти. [14] Қиз ахшими кирип кетип, әтиси әтигәндә қайтип чиққанда һәрәмсарай-
ниң «иккинчи бөлүм»игә қайтурулуп, тоқал-кенизәкләргә мәсъул болған падишаниң
һәрәмъағиси Шаашғазниң қолиға тапшурулатти; падиша у қизға амрақ болуп қелип,
исмини атап чақирмиғичә, у иккинчи ордиға кирип падиша билән биллә болмайтти.
[15] Мордикайниң тағиси Абихаилниң қизи Әстәр, йәни Мордикай өз қизи қилип беқи-
валған қизниң падиша билән биллә болушқа кириш нөвити кәлгәндә, у қизларға мәсъул
болған падишаниң һәрәмъағиси Һегай өзигә тәйярлап бәргән нәрсиләрдин башқа һеч
нәрсини тәләп қилмиди. Әстәрни көргәнләрниң һәммиси уни яқтуруп қалатти.

Әстәрниң ханиш қилип тиклиниши

[16] Падиша Аһашверош сәлтәнәт сүрүп йәттинчи жилиниң онинчи ейиға, йәни Тәбәт ей-
иға кәлгәндә, Әстәр униң билән биллә болушқа шаһанә ордиға башлап кирилди . [17] Па-
диша Әстәрни башқа барлиқ қизлардин яхши көрүп қалғачқа, шундақла Әстәр униң
илтипати һәм амрақлиғиға еришкән болғачқа, падиша ханиш таҗини униң бешиға
кийдүрүп, уни Ваштиниң орниға ханиш қилип тиклиди. [18] Андин падиша өзиниң бар-
лиқ әмирлири вә бәг-һакимлириға Әстәрниң иззәт-һөрмити үчүн катта зияпәт бәрди;
у йәнә һәр қайси өлкиләргә баҗ-алвандин азат мәзгил болсун дәп елан чиқарди һәмдә
шаһанә байлиқлиридин сехийлиқ билән инъамларни бәрди.

2:6 2Пад. 24:14
2:16 **«йәттинчи жилиниң онинчи ейи»** — «Әстәр» дегән китапта айлар әгәр сан бойичә елинған болса, ибраний календаридики вақитни көрситиду. Әгәр айлар исми билән елинған болса, Парс календаридики вақитни көрситиду. Ушбу айәттики вақит тәхминән миладийәдин илгәрки 478-жилниң он иккинчи ейиға тоғра келиду.
2:18 **«баҗ-алвандин азат мәзгил болсун дәп елан чиқарди»** — яки «дәм елиш болсун дәп елан чиқарди». Ибраний тилида ««бир «азат» җакалиди».

Мордикайниң сүйқәстни паш қилиши

[19] Иккинчи қетим қизлар шундақ жиғилған вақитта Мордикайниң орда дәрвазисида
олтиридиған орни бар болған еди. [20] (Әстәр Мордикайниң тапилиғини бойичә, өзиниң
миллити вә теги-тәктини йәнила башқиларға ейтмиған еди; чүнки Әстәр Мордикай-
ниң гепини илгири бақған вақтида аңлиғандәк аңлайтти). [21] У күнләрдә, Мордикай
орда дәрвазисидики орнида олтарған вақтида, падишаниң Бигтан вә Тәрәш дегән икки
дәрвазивән һәрәмъағиси падиша Аһашверошқа ғәзәплинип, униңға қол селишни қәст-
ләватқан еди. [22] Бу сүйқәстни Мордикай сезип қелип, уни ханиш Әстәргә ейтти; Әстәр бу
ишни Мордикайниң намида падишаға сөзләп бәрди. [23] Бу иш сүрүштә қилинивиди, раст
болуп чиқти вә у иккиси дарға есилди. Бу вақиә падишаниң көз алдида тарих-тәзкирә
китавида пүтүлди.

Һаманниң Йәһудийларниң нәслини йоқитиш сүйқәсти

3 [1] Бу ишлардин кейин падиша Аһашверош Агагийлардин болған Һаммидатаниң
оғли Һаманниң мәнсивини өстүрди; падиша униң орнини өстүрүп, өзи билән
биллә ишләйдиған барлиқ әмирләрниңкидин жуқури қилди. [2] Падиша униң һәққидә
әмир қилғачқа, орда дәрвазисида турған падишаниң барлиқ әмәлдарлири Һаманниң
алдида тазим қилип баш уратти; лекин Мордикай болса Һаманға нә тазим қилмиди,
нә баш урмиди. [3] Орда дәрвазисида турған падишаниң хизмәткарлири Мордикайдин:
— Сили немишкә падишаниң әмригә хилаплиқ қилидила? — дәп сорайтти. [4] Шундақ
болдики, улар һәр күни несиһәт қилишқан болсиму, у қулақ салмиғандин кейин,
улар: — Қени, Мордикайниң қилған бу ишиға йол қоюламду-йоқ, бир көрәйличу, дәп
буни Һаманға ейтти; чүнки у уларға өзиниң Йәһудий екәнлигини ейтқан еди. [5] Һаман
Мордикайниң өзигә баш уруп тазим қилмиғанлиғини көрүп қаттиқ ғәзәпләнди. [6] Лекин
у «Мордикайниң үстигә қол селишни кичиккинә бир иш» дәп һесаплиди; чүнки улар
Мордикайниң миллитини униңға дәп қойған еди; шуңа Һаман Аһашверошниң пүткүл
падишалиғидики Йәһудийларни, йәни Мордикайниң хәлқини бирақла йоқитиш
йолини издәп жүрди.

Һаманниң Йәһудийларниң нәслини қурутуветишни қәстлиши

[7] Падиша Аһашверошниң он иккинчи жили биринчи айда, йәни Нисан ейида, бириси
Һаманниң алдида қутлуқ ай-күнни бекитиш үчүн һәр күн, һәр ай бойичә «пур», йәни
чәк ташливиди, он иккинчи айға, йәни «Адар ейи»ға чиқти. [8] Һаман падиша Аһашверо-

---

2:19 «Иккинчи қетим қизлар шундақ жиғилған вақит» — бу «жиғилиш» дегәнниң немә екәнлиги һазир ениқ әмәс. Бәзи алимлар падиша Әстәрни ханиш дәп тиклигәндин кейин, иккинчи бир тоқални алмақчи еди, дәп қарайду. «Мордикайниң орда дәрвазисида олтиридиған орни бар еди» дегән сөзләр Мордикайниң мәнсәпдар болуп тикләнгәнлигини көрситиду. Чүнки шу күнләрдә мәлум жайниң әмәлдарлири яки ақсақаллири, шундақла сорақчилар иш бежириш үчүн шәһәр дәрвазисида яки орда дәрвазисида олтиратти.

3:2 «...Мордикай болса Һаманға нә тазим қилмиди, нә баш урмиди» — Мордикайниң тазим қилмаслиғи яки баш урмаслиғиниң сәвәви бәлким Тәвраттики «Қан.» 25:17-19дики хатирә түпәйлидин болса керәк. Һаман Амаләк еди, Амаләкләр болса Исраилниң кона рәқиби еди. Һаман әслидә Самуил пәйғәмбәр өлтүргән Амаләк болған Агаг падишаниң әвлади болғачқа, бәлким Йәһудий хәлқигә техиму өч болуши мумкин (*«Мис.» 17:8-16, «1Сам.» 15:17-23, «Қан.» 25:17-19ни көрүң*).

–Мәлум бир кишигә тазим қилиш Тәвратқа хилап иш әмәс. Тәврат дәвридә Исраиллар өз падишалириға шундақ тазим қилатти яки гаһи вақитларда бир-биригә тазим қилатти. «Яр.» 23:7, «1Сам.» 24:8, «2Сам.» 14:4, «1Пад.» 1:16ни көрүң. У «бутпәрәслик» һесапланмайтти.

3:4 «Мордикайниң қилған бу ишиға йол қоюламду-йоқ, бир көрәйличу?» — ибраний тилида «Мордикайниң ишлири тураламду-йоқ, бир көрәйличу?» дейилиду. Башқа бирхил тәрҗимиси: — «Қени Мордикай гепидә ахириғичә чиң тураламдикин, бир көрәйличу?».

3:7 ««пур», йәни чәк ... он иккинчи айға, йәни «Адар ейи»ға чиқти» — чәкниң он иккинчи айға чиқиши интайин

шқа: — Падишалиқлириниң һәр қайси өлкилиридики әл-милләтләр арисида чечилип
яшаватқан бир хәлиқ бар; уларниң қанун-бәлгүлимилири башқа хәлиқләрниңкигә ох-
шимайду, улар алийлириниң қанун-бәлгүлимилиригиму бойсунмайду; шуңа уларниң
яшишиға йол қоюш алийлириға һеч пайда йәткүзмәйду. [9] Әгәр падишаһимға лайиқ
көрүнсә, уларни йоқитиш тоғрилиқ ярлиқ пүтүп чүшәргәйла; мана мән өз йенимдин он
миң талант күмүчни алийлириниң ғәзнилиригә селиш үчүн падишалиқниң ишлирини
башқуридиған хадимларниң қолиға тапшуримән, деди.
[10] Шуниң билән падиша өзиниң бармиғидин үзүкни сийрип чиқирип, Йәһудийларниң
рәқиби, Агагий Һаммидатаниң оғли Һаманға берип: [11] — Шу күмүчләрни өзәңгә инъам
қилдим, у хәлиқниму саңа тапшурдум, уларни қандақ қилишни халисаң, шундақ қил!
— деди.

Падишаниң Һаманниң Йәһудийларниң нәслини қурутушиға рухсәт қилиши

[12] Андин биринчи айниң он үчинчи күни падишаниң мирзилири чақирилип, ярлиқ Һа-
манниң барлиқ тапилиғини бойичә пүтүлди; у һәр қайси өлкиләргә өз йезиғида, һәр
қайси әл-милләткә өз тилида яздурулуп, һәр бир өлкиләрниң валийлириға, һәр бир
әл-милләтниң әмирлиригә әвәтилди; ярлиқ падиша Аһашверошниң намида пүтүлгән
болуп, униң үзүк мөһүри билән печәтләнди. [13] Ярлиқ мәктуплири чапармәнләрниң
қоли билән падишалиқниң һәр қайси өлкилиригә йәткүзүлди; униңда бир күн ичидә
— Он иккинчи айниң, йәни Адар ейиниң он үчинчи күни қери-яш, балилар вә аяллар
демәй, барлиқ Йәһудийларни қоймай қирип, өлтүрүп, нәсли қурутуветилсун, уларниң
мал-мүлки олжа қилинсун, дейилгән еди. [14] Шу ярлиқ һәр бир өлкидә җакалиниш үчүн,
шундақла шу күни һәр бир хәлиқ шундақ қилишқа тәйяр болуп туруши үчүн, мәктуп-
ниң көчүрмә нусхилири һәр бир әл-милләткә елан қилинмақчи болди. [15] Чапармәнләр
падишаниң әмри бойичә дәрһал йолға чиқти; ярлиқ Шушан қәлъәсиниң өзидиму елан
қилинди. Бу чағда падиша Һаман билән шарап ичишкә олтарған еди. Лекин Шушан
шәһиридикиләр дәккә-дүккигә чөмүп кетишти.

Йәһудийларниң ярлиқ түпәйлидин қайғуға чөмүши вә роза тутуши

4 [1] Мордикай болуватқан ишлардин хәвәр тапқандин кейин егинлирини житип, үстигә
бөз артип, вә усти-бешиға күл чечип, шәһәрниң оттурисиға чиқип наһайити қаттиқ
вә әләмлик пәряд көтәрди. [2] У орда дәрвазиси алдиға келип тохтап қалди; чүнки боз
йепинған һәр қандақ адәмниң орда дәрвазисидин киришигә рухсәт йоқ еди. [3] Падишаниң
әмри вә ярлиғи йәткүзүлгән һәр қайси өлкиләрдә Йәһудийлар арисида қаттиқ налә-
пәряд көтирилди; улар роза тутуп, көз йеши қилип, жиға-зерә қилди; нурғун кишиләр
боз йепинип күлдә еғинап йетишти.

әҗайип иш еди. Биз шу иш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

3:9 **«он миң талант»** — бир «талант»ниң топтоғра қанчилик екәнлиги һазир бизгә намәлум, Парс империйәси бойичә бәлким 34-45 килограм болуши мүмкин; шуңа 10000 талант күмүч бәлким аз дегәндә 340 тонничә болатти; бу пәвқулъаддә көп пул падишаниң жиллиқ кириминиң үчтин икки қисмиға баравәр болуп, пара һесаплинатти; шүбһисизки, мошу пара бәлким Йәһудий хәлқи йоқитилса, улар тапшуридиған баҗларниң орниға болсун дәп берилгән; лекин у Йәһудийлар тапшурушқа тегишлик баҗдин хеләла көп еди. Һаман «хәлиқ»ниң Йәһудий хәлқи екәнлигини тилға елишқа петиналмиди; чүнки бурунқи Парс императорлири Йәһудий хәлқигә чоң һөрмәт билдүрүп кәлгән еди.

3:11 **«Шу күмүчләрни өзәңгә инъам қилдим»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Әнди бу сениң пулуң болғандин кейин, қобул қилай».

Мордикайниң Әстәрдин падишадин рәһим тилишини тәләп қилиши

[4] Әстәрниң хизмитидә болған дедәклири вә һәрәмъағилири бу ишни униңға ейтиви-
ди, ханишниң көңли интайин еғир болди; Мордикайниң бозни ташлап, кийивелишиға
кийим-кечәк чиқартип бәрди, лекин Мордикай қобул қилмиди. [5] Шуниң билән Әстәр
өзиниң хизмитидә болушқа падиша тайинлап әвәткән һәрәмъағилиридин Һатақ исим-
лиқ бирини чақирип, уни Мордикайниң қешиға берип, бу ишниң зади қандақ иш екән-
лигини, немә сәвәптин болуватқанлиғини тиң-тиңлап келишкә әвәтти. [6] Шуниң билән
Һатақ орда дәрвазиси алдидики мәйданға келип Мордикай билән көрүшти. [7] Мордикай
бешиға кәлгән һәммә ишни, Һаман Йәһудийларниң нәслини қурутуветиш үчүн падиша-
ниң ғәзнилиригә тапшурушқа вәдә қилған күмүчниң санини қалдурмай ейтип бәрди.
[8] Мордикай йәнә Һатаққа Шушанда җакаланған, Йәһудийларни йоқитиш тоғрисидики
ярлиқниң көчүрмисини Әстәрниң көрүп беқишиға йәткүзүп беришкә тапшурди һәмдә
униңға Әстәргә әһвални чүшәндүрүп, ордиға кирип падиша билән көрүшүп өз хәлқи
үчүн падишадин өтүнүп илтиҗа қилип беқишқа үндәшни тапилиди. [9] Һатақ қайтип ке-
лип Мордикайниң гәплирини Әстәргә йәткүзди. [10] Әстәр Һатаққа Мордикайға ейтидиған
гәпләрни тапшуруп, уни Мордикайниң йениға йәнә әвәтти: —
[11] «Падишаниң барлиқ хизмәткарлири вә һәр қайси өлкә хәлиқлири, мәйли әр болсун
аял болсун, чақиртилмай туруп ички һойлиға, падишаниң һозуриға өз мәйличә кирсә,
падиша униңға илтипат көрситип алтун һасисини тәңләп өлүмдим кәчүрүм қилмиса,
ундақта у кишигә нисбәтән бешиға чүшидиған бирла қанун-бәлгүлимә бардур: — у өлүм
җазасини тартиду. Һазир мениң падиша билән көрүшүшкә чақиртилмиғинимға оттуз
күн болди».
[12] Әстәрниң сөзлири Мордикайға йәткүзүлүвиди, [13] Мордикай муну гәпләрни Әстәргә
йәткүзүшни һавалә қилди: —
«Сән көңлүңдә мән ордида яшаватимән, шуңа барлиқ башқа Йәһудийлардин бехәтәр
болуп қутулимән, дәп хиял әйлимә. [14] Әгәр бу чағда сән җим турувалсаң, Йәһудийларға
башқа тәрәптин мәдәт вә ниҗат чиқиши мүмкин; лекин у чағда сән өз ата җәмәтиң
билән қошулуп йоқитилисән. Ким билсун, сениң ханишлиқ мәртивисигә еришкиниң
дәл бүгүнки мошундақ пәйт үчүн болғанму?».
[15] Әстәр Мордикайға мундақ дәп җавап қайтурди: — [16] «Сән берип, Шушандики барлиқ
Йәһудийларни жиққин; мениң үчүн роза тутуп, үч кечә-күндүз һеч йемәңлар, һеч ич-
мәңлар; мән һәм дедәклиримму шундақ роза тутимиз. Андин кейин мән қанунға хила-
плиқ қилип падишаниң һозуриға киримән, маңа өлүм кәлсә, өләй!».
[17] Шуниң билән Мордикай у йәрдин кетип, Әстәрниң тапилиғинидәк қилди.

Әстәрниң зияпәт өткүзүп падиша билән Һаманни меһман қилиши

5 [1] Үчинчи күни Әстәр шаһанә кийимлирини кийип, ординиң ичкирики һойлисиға
кирип, падишаниң өйлириниң удулида турди; падиша болса өз шаһанә өйидики
тәхтидә, өйдин дәрвазиға қарап олтиратти. [2] Падиша ханиш Әстәрниң һойлида
турғинини көрди; ханиш униң нәзиридә илтипат тапқач, у қолидики алтун һасисини
униңға тәңлиди. Әстәр алдиға келип шаһанә һасиниң учиға қолини тәккүзди. [3] Падиша
униңдин: — И ханишим Әстәр, бирәр ишиң бармиди? Немә тәливиң бар? Һәтта
падишалиғимниң йеримини тәләп қилсаңму шу саңа берилиду, деди.

4:14 «...сән өз ата җәмәтиң билән қошулуп йоқитилисән» — әгәр Худа Йәһудийларни башқа йол билән қутқузса, Әстәрниң әһвали бәрибир наһайити хәтәрлик болатти. Чүнки шу чаққичә ордидикиләрдин хелә көп адәмләр униң Мордикайға туққан вә шундақла Йәһудий миллитидин екәнлигини билгән болуши мүмкин еди.

[4] — Әгәр алийлириға лайиқ көрүнсә, падишаһимниң Һаманни елип өзлиригә тәйярлиған
зияпитимгә дахил болуп қәдәм тәшрип қилишлирини өтүнимән, — деди Әстәр.
[5] Падиша: — Тез берип Һаманни чиқирип келиңлар, Әстәрниң дегинидәк қилинсун, —
деди. Шуниң билән падиша Һаманни елип Әстәр тәйярлиған зияпәткә барди. [6] Дәстихан
үстидә шарап ичиливатқанда падиша Әстәргә: — Немә тәливиң бар? У саңа берилиду; немә
илтижайиң бар? Һәтта падишалиғимниң йеримини тәләп қилсаңму шундақ қилиниду,
деди. [7] Әстәр униңға жавап берип: — Мениң тәливим вә илтижайим болса, — [8] Мабада мән
алийлириниң нәзиридә илтипатқа еришкән болсам, шундақла падишаһимға мениң тәлимни ижабәт қилиш һәм илтижайимни орундаш мувапиқ көрүнсә, алийлириниң Һаманни биргә елип әтә силәргә тәйярлайдиған зияпитимгә йәнә бир қетим дахил болушлирини өтүнимән; әтә мән чоқум падишаһимниң әмри бойичә иш қилимән, — деди.

Һаманниң дар тәйярлиши

[9] Шу күни Һаман көңлидә яйрап, хошал-хорам қайтип чиқти; лекин Мордикайниң орда
дәрвазисида униң алдида нә орнидин қопмай нә мидирлимай олтарғанлиғини көргәндә, көңли униңға қаттиқ қәһр-ғәзәпкә толди. [10] Лекин Һаман ғәзивини бесивелип, өйигә
кәлди-дә, дост-ағинилирини вә хотуни Зәрәшни чақиртип, [11] өзиниң байлиқлириниң
шан-шәриви, пәрзәнтлириниң көплүги, шундақла падишаниң өзини қандақ өстүрүп барлиқ һөрмәт-иззәткә сазавәр қилғанлиғи, өзини қандақ қилип падишаниң һәммә әмирлири вә әмәлдарлиридин үстүн мәртивигә егә қилғанлиғи тоғрисида бир-бирләп сөзләп кәтти.
[12] Һаман йәнә: — Силәргә десәм, ханиш Әстәр мениңдин башқа меһман чиллимай, пәқәт
падиша билән иккимизнила өзи тәйярлиған зияпәткә чиллиған еди, әтиму мени падиша билән биллә өзи тәйярләйдиған зияпәткә чиллиди. [13] Шуғиниси, орда дәрвазисида
олтарған һелиқи Мордикай дегән Йәһудийни көргинимдә, буларниң һәммиси маңа толиму мәнасиз туюлиду, деди.
[14] Андин аяли Зәрәш вә барлиқ дост-ағинилири униңға жавап берип: — Әллик гәз егизликтики дардин бирни тәйярлап, әтә әтигәндә падишадин Мордикайни дарға есишни тәләп қилсила болмидиму, шуниңдин кейин хошал яйриған һалда падиша билән биллә зияпәткә баридила, дейишти. Бу гәп Һаманни хуш қиливәтти, шуниң билән у дар яситип қойди.

Падишаниң Мордикайниң хизмәт көрсәткәнлигини, лекин униңға һәқ бәрмигәнлигини билиши

6
[1] Шу күни кечиси падишаниң уйқиси қечип, тарих-тәзкиринамини әкәлдүрди вә
булар униң алдида оқуп берилди. [2] Бир йәрдә: «Падишаниң Бигтана, Тәрәш дәйдиған
орда дәрвазисини бақидиған икки һәрәмъағиси бар еди, улар падиша Аһашверошқа қол селишқа қәстлигәндә, Мордикай бу ишни паш қилип хәвәр йәткүзгән, дәп пүтүлгән еди.
[3] Падиша: — Бу иш үчүн Мордикайға қандақ нам-шөһрәт вә иззәт-икрам наил қилинди?
— дәп сориди.
— У һеч немигә еришмиди, — дәп жавап беришти падишаниң йенидики хизмәттә болған ғуламлири.
[4] — Орда һойлисида ким бар? — дәп сориди падиша. Бу чағда Һаман падишадин Мордикайни өзи тәйярлап қойған дарға есишни тәләп қилғили келип, ординиң ташқириқи һойлисиға киргән еди.

6:4 «Орда һойлисида ким бар?» — яки «орда һойлисиға киргән әшу киши ким?».

[5] — Мана, һаман һойлида туриду, — дейишти падишаниң ғуламлири униңға.
— Кирсун, — деди падиша. [6] Һаман киривиди, падиша униңдин: — Падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән кишигә немә ишларни қилиши керәк? — дәп соривиди, Һаман көңлидә: «Падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән киши мениңдин башқа йәнә ким болатти?» — дәп ойлиди-дә [7] падишаға:
— Падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән кишигә [8] падишаһим дайим кийидиған шаһанә кийим-кечәк вә дайим минидиған арғимақ, йәни бешиға шаһанә таж-бәлгү тақалған арғимақ елип келинип, [9] шаһанә кийим билән арғимақни падишаниң әң муһтәрәм әмирлиридин биригә тутқузсун, у кийимни падишаһим иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән кишигә кийгүзүп вә уни арғимаққа миндүрүп шәһәр мәйдан-кочилирини айландурсун вә униң алдида: «Қараңлар! Падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән кишигә мошундақ муамилә қилиниду!» дәп җакалап маңсун, — деди.
[10] Шуниң билән падиша Һаманға: — Тез берип дегиниңдәк шаһанә кийим билән арғимақни әпкәл, орда дәрвазисиниң алдида олтарған аву Йәһудий Мордикайға дәл сөзүңдәк қилғин; сениң дегәнлириңниң бирәрсиму кам болуп қалмисун! — деди.
[11] Шундақ қилип Һаман шаһанә кийим билән арғимақни әкелип, алди билән Мордикайға шаһанә кийимни кийгүзди, андин уни арғимаққа миндүрүп, шәһәр мәйдан-кочилирини айландурди вә униң алдида: — «Мана, падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән кишигә мошундақ муамилә қилиниду!» дәп җакалап маңди. [12] Мордикай йәнила орда дәрвазисиниң алдиға қайтип барди; Һаман болса ғәм-қайғуға петип, бешини чүмкигән һалда алдирап-тенәп өз өйигә қайтип кәтти. [13] Һаман хотуни Зәрәшкә вә барлиқ дост-ағинилиригә бешиға кәлгәнлириниң һәммисини ейтип бәрди. Андин униң данишмәнлири билән хотуни Зәрәш буни аңлап униңға: — Мордикайниң алдида йеңилишқа башлаптила; у әгәр Йәһудийларниң нәслидин болса, уни йеңәлмәйла, әксичә сөзсиз униң алдида мәғлуп болидила, дейишти. [14] Улар техи Һаман билән сөзлишиватқан чеғида, падишаниң һәрәмъағилири келип Һаманни Әстәр тәйярлиған зияпәткә беришқа алдиратти.

Әстәрниң падишаға Һаманниң яман ғәризини ейтиши

7 [1] Шуниң билән падиша билән Һаман ханиш Әстәрниң зияпитигә дахил болушқа кәлди. [2] Падиша иккинчи қетимлиқ зияпәт үстидә шарап ичиливатқанда Әстәрдин: — И ханиш Әстәр, немә тәливиң бар? У саңа иҗабәт қилиниду. Немә илтимасиң бар? Һәтта падишалиғимниң йеримини илтимас қилсаңму шундақ қилиниду, — деди.
[3] — Әгәр нәзәрлиридә илтипатқа еришкән болсам, и алийлири, вә падишаһимға мувапиқ көрүнсә, мениң илтимасим өз җенимни айиғайла, шуниңдәк мениң тәливим өз хәлқимни сақлиғайла; [4] чүнки биз, йәни мән вә мениң хәлқим биргә йоқитилип, қирилип, нәслимиздин қурутулушқа сетиветилдуқ. Әгәр биз қул вә дедәкликкә сетиветилгән болсақ, сүкүт қилған болаттим; лекин падишаһимниң тартидиған зийининиму дүшмән төләп берәлмәйтти, — дәп җавап бәрди Әстәр.

6:12 **«орда дәрвазисиниң алдиға қайтип барди»** — бу сөз бәлким әмәлдарлиқ вәзиписини қайтидин башлиғанлиғини көрситиши мүмкин.
7:1 **«...Әстәрниң зияпитигә дахил болушқа кәлди»** — ибраний тилида «... Әстәрниң зияпитигә ичишкә кәлди».
7:4 **«Әгәр биз қул вә дедәкликкә сетиветилгән болсақ, сүкүт қилған болаттим; лекин падишаһимниң тартидиған зийининиму дүшмән төләп берәлмәйтти»** — башқа бирхил тәрҗимиси: — «Әгәр биз қул вә дедәкликкә сетиветилгән болсақ, мән сүкүт қалаттим; чүнки биз тартидиған күлпәтниң падишани аварә қилғичилиги йоқ еди».
–«Дүшмән падишаһимниң тартидиған зийининиму төләп берәлмәйтти» дегәнниң мәнаси бәлким биринчидин, Йәһудийлар қул-дедәк қилинса баҗ төлимәйтти; иккинчидин, Худа Ибраһимға: «Ким сән вә әвлатлириңни қарғиған болса мән уни қарғаймән, сән вә әвлатлириңни ким бәрикәтлигән болса мән уни берикәтләймән» дәп вәдә қилған еди (*«Яр.» 12:2-3*). Ким Йәһудий хәлқигә зиянкәшлик қилса, Худаниң җазасини тартиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.

5 Падиша Аһашверош ханиш Әстәрдин: — Бундақ қилишқа петинған киши ким екән? У
қәйәрдә?! — дәп сориди. Әстәр жававән: —
6 Бу дүшмән вә зәһәрхәндә мана мошу рәзил Һаман! — девиди, Һаман падиша билән ха-
ниш алдида шу заматла дәккә-дүккигә чүшти.

Һаманниң өзи тәйярлиған дарға есилиши

7 Шуниң билән падиша қәһри-ғәзәпкә келип зияпәт-шарап үстидин турди-дә, чарибаққа
чиқип кәтти; Һаман болса ханиш Әстәрдин җенини тиләшкә қалди; чүнки у падишаниң
өзигә җаза бәрмәй қоймайдиған нийәткә кәлгәнлигини көрүп йәткән еди. 8 Падиша ча-
рибағдин зияпәт-шарап дәстихиниға қайтип кәлгинидә Һаманниң өзини Әстәр йөлән-
гән диванға ташлиғиничә турғинини көрди-дә: —
— Қара, униң ордида мениң алдимдила ханишқа зорлуқ қилғиливатқинини?! — деви-
ди, бу сөз падишаниң ағзидин чиқиши биләнла адәмләр Һаманниң баш-көзини чүмкәп
қойди. 9 Падишаниң алдида туруватқан һәрәмъағилиридин Һарбона исимлиқ бириси:
— Йәнә бир иш бар, мана, Һаман алийлириниң һаяти үчүн гәп қилған Мордикайни есиш
үчүн, әллик гәз егизликтә ясатқан дар тәйяр туриду, у дар һазир мошу Һаманниң һойли-
сида, девиди, падиша: — Һаманни униңға есиңлар! — деди. 10 Шуниң билән улар Һаман-
ни у Мордикайға тәйярлап қойған дарға асти; шуниң билән падишаниң ғәзиви бесилди.

Мордикайниң жуқури мәртивигә өстүрүлүши

8 1 Падиша Аһашверош шу күни Йәһудийларниң дүшмини Һаманниң өй-зиминини
илтипат қилип ханиш Әстәргә бәрди; Мордикайму падишаниң һозуриға кәлтүрүлди,
чүнки Әстәр өзиниң Мордикай билән туққан екәнлигини падишаға дәп бәргән еди.
2 Падиша өзиниң Һамандин қайтурувалған үзүгини чиқирип Мордикайға бәрди,
Әстәрму Мордикайни Һаманниң өй-җайини башқурушқа қойди.

Әстәрниң падишасиин Һаманниң сүйқәстини бекар қилишни тилиши

3 Әстәр йәнә падишаниң алдиға келип айиғиға жиқилип, көзигә яш алған һалда пади-
шадин Агагийлардин болған Һаман кәлтүрүп чиққан балаю-апәтни һәм униң Йәһудий-
ларни йоқитиш сүйқәстини бекар қилишни йелинип өтүнди. 4 Падиша алтун һасисини
Әстәргә тәңливиди, Әстәр орнидин қопуп падишаниң алдида турди.
5 — Әгәр алийлири мақул көрсә, әгәр мән падишаниң алдида илтипатқа еришкән болсам,
әгәр падишаһим бу ишни тоғра дәп қариса, шуниңдәк мәндин мәмнун болса, ярлиқ чү-
ширип Агагийлардин Һаммидатаниң оғли Һаман язған мәктупларни, йәни падишаһим-
ниң һәр қайси өлкисидики Йәһудийларни йоқитиш тоғрисидики мәктупларни бекар
қилидиған бир ярлиқ йезилишини тиләймән. 6 Чүнки мән өз хәлқимгә чүшидиған бу
балаю-апәткә қандақму чидап қарап туралаймән? Өз туққанлиримниң йоқитилишиға
қандақму чидап қарап туралаймән? — деди Әстәр падишаға.
7 Падиша Аһашверош ханиш Әстәр билән Йәһудий Мордикайға: — Мана, Һаман Йәһудий-
ларға зиянкәшлик қилмақчи болғачқа, мән униң өй-зиминини Әстәргә бәрдим вә униң
өзини улар дарға асти. 8 Әнди силәр өзәңларниң тоғра тапқини бойичә мениң намимда
Йәһудийлар үчүн бир ярлиқ йезип, мениң үзүк мөһүрүмни бесиңлар; чүнки падиша-

7:8 «баш-көзини чүмкәп қойди» — бәлким өлүм җазасиға мәһкүм қилинғанлар падишаниң йүзини көрмисун дәп шундақ қилған болса керәк.
8:5 «шуниңдәк мәндин мәмнун болса...» — ибраний тилида «униң көз алдида уни мәмнун қилғидәк болсам...».
8:7 «Йәһудийларға зиянкәшлик қилмақчи болғачқа,...» — ибраний тилида «Йәһудийларға қолини узартмақчи болғачқа,...».

ниң намида йезилған, падишаниң үзүк мөһүри бесилған ярлиқни һеч ким бекар қилал-
майду, деди.
9 Шу чағда, үчинчи айда, йәни Сиван ейиниң жигирмә үчинчи күни, падишаниң мир-
зилириниң һәммиси чақирип келинди. Улар Мордикайниң барлиқ буйруғини бойичә
ярлиқ язди; ярлиқ Йәһудаларниң иши тоғрилиқ Һиндистандин Һәбәшстанғичә бир
йүз жигирмә йәттә өлкиниң валийлириға, өлкә башлиғи вә бәглиригә йезилған болуп,
мәктуплар һәр қайси өлкигә өз йезиғи билән, һәр қайси әл-милләтләргә өз тили билән,
шундақла Йәһудийларға өз йезиғи билән, өз тилида пүтүлгән еди. 10 Мордикай ярлиқни
падиша Аһашверошниң намида йезип, униңға падишаниң үзүк мөһүрини басти; ярлиқ
мәктуплирини падишалиқниң атлиқлири билән, йәни толпарларға, ат қечирларға вә
төгиләргә мингән чәвәндазлар арқилиқ һәр қайси жайларға йоллиди. 11 Ярлиқта: «Па-
диша һәр қайси шәһәрләрдики Йәһудийларниң уюшуп, өз һаятини қоғдишиға, шун-
дақла өзлиригә дүшмәнлик қилидиған һәр милләт вә һәр қайси өлкиләрдики күчләрни,
җүмлидин уларниң бала-җақилирини қоймай йоқитишиға, қиришиға, нәслини қуру-
тушиға, шундақла мал-мүлкини олҗа қилишиға иҗазәт берилди; 12 бу иш бир күндә,
йәни он иккинчи айниң, йәни Адар ейиниң он үчинчи күни падиша Аһашверошниң һәр
қайси өлкилиридә иҗра қилинсун» дәп пүтүлгән еди.
13 Ярлиқ һәр қайси өлкигә әвәтилип, пәрман сүпитидә елан қилинсун, Йәһудийлар-
ниң әшу күни дүшмәнлиридин интиқам елишқа тәйярлинип қоюши үчүн ярлиқниң
көчүрүлмиси һәр қайси әл-милләтләргә уқтурулсун, дәп бекитилди. 14 Шуниң билән
чәвәндазлар толпарларға вә қечирларға минип падишаниң буйруғи бойичә җиддий
йолға атланди; ярлиқ Шушан қәлъәсидиму җакаланди.
15 Мордикай көк вә ақ рәңлик шаһанә кийим кийип, бешиға катта алтун таҗни тақап,
сөсүн рәң кәндир йепинчини йепинип, падишаниң һозуридин чиқти; Шушан шәһәрди-
ки хәлиқ хошаллиққа чөмүп тәнтәнә қилишти. 16 Йәһудийлар йоруқлуқ, шат-хорамлиқ
вә иззәт-икрамға муйәссәр болди. 17 Һәр қайси өлкә, һәр қайси шәһәрләрдә, падишаниң
әмир-ярлиғи йетип барғанлиги йәрләрдә, Йәһудийлар шат-хорамлиққа чөмүп, зияпәт
қилип мубарәк бир күнни өткүзүшти; нурғун йәрлик аһалиләр өзлирини Йәһудий дей-
ишивалди; чүнки Йәһудийлардин қорқуш вәһимиси уларни бесивалған еди.

Йәһудийларниң өз дүшмәнлирини мәғлуп қилиши

9 1 Он иккинчи ай, йәни Адар ейиниң он үчинчи күни, падишаниң әмри билән ярлиғи
иҗра қилинишқа аз қалған чағда, йәни Йәһудийларниң дүшмәнлири уларниң үстидин
ғалип келишкә үмүт қилип күткән күни, әксичә Йәһудийларниң өз дүшмәнлириниң
үстидин ғалип келидиған күнигә айлинип кәтти. 2 Йәһудийлар падиша Аһашверошниң
һәр қайси өлкилиридики өзлири турушлуқ шәһәрләрдә уларға қәст қилмақчи
болғанларға һуҗум қилиш үчүн жиғилишқа башлиди; һеч ким уларниң алдида
туралмайтти; улардин болған қорқунуч һәр бир әл-милләтни басқан еди. 3 Һәр қайси
өлкиләрдики бәгләр, валийлар, өлкә башлиқлири, шундақла падишаниң ишлирини
иҗра қилғучиларниң һәммиси Йәһудийларни қоллиди; чүнки Мордикайдин болған
қорқунуч уларни басқан еди. 4 Чүнки Мордикай дегән киши ордида интайин нопузлуқ

8:8 «...чүнки падишаниң намида йезилған, падишаниң үзүк мөһүри бесилған ярлиқни һеч ким бекар қилалмайду» — бу Парс империйәсидики асас қанун еди. Дәл шу сәвәптин әслидики ярлиқниң өзини беваситә бекар қилишқа болмайтти. Буниң орнида униң ақивитиниң алдини елиш тәдбири көрситилгән иккинчи бир ярлиқ йезилиши керәк болатти.
8:9 «Һәбәшстан» — һазирқи Ефиопийә.
8:10 «ат қечирларға вә төгиләргә...» — яки «алаһидә бақип келиниватқан атларға...». Бу айәттики улақларниң хиллириниң бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин.
8:17 «өзлирини Йәһудий дейишивалди» — яки «өзлири Йәһудий болушти».

болуп, нам-шөһрити һәммә өлкиләргә тарқалған еди; униң һоқуқи барғансери чоңийип
кетивататти. [5] Шуниң билән Йәһудийлар өзлириниң һәммә дүшмәнлирини қиличлап,
қирғин қилип йоқатти; өзлиригә өч болғанларға қандақ қилишни халиса шундақ қилди.
[6] Шушан қәлъәсидила Йәһудийлар бәш йүз адәмни қәтл қилип йоқатти. [7] Улар йәнә
Паршандата, Далфон, Аспата, [8] Пората, Адалия, Аридата, [9] Пармашта, Арисай, Аридай
вә Вайизатани қәтл қилди; [10] бу он адәм Һаммидатаниң нәвриси, Йәһудийларниң
дүшмини болған Һаманниң оғли еди; лекин улар уларниң мал-мүлкини олҗа қилишқа
қол салмиди. [11] Шу күни Шушан қәлъәсидә қәтл қилинған адәм сани падишаға мәлум
қилинди. [12] Падиша ханиш Әстәргә: — Йәһудийлар Шушан қәлъәсидә бәш йүз адәмни
қәтл қилип йоқитипту, йәнә Һаманниң он оғлини қәтл қипту; улар падишаниң башқа
өлкилиридә немә қилдикин? Әнди немә илтимасиң бар? У саңа берилиду. Йәнә немә
тәливиң бар? Уму бежа әйлиниду, — деди.
[13] — Алийлириға мувапиқ көрүнсә, Шушандики Йәһудийларниң әтиму бүгүнки ярлиқта
дейилгәндәк иш қилишиға һәмдә Һаманниң он оғлиниң җәсәтлирини дарға есип қоюш-
қа иҗазәт бәргәйла, деди Әстәр.
[14] Падиша шундақ қилишқа буйруқ чүшәрди; ярлиқ Шушан қәлъәсидә чиқирилғанда,
кишиләр Һаманниң он оғлини дарға есип қоюшти. [15] Адар ейиниң он төртинчи күни Шу-
шандики Йәһудийлар йәнә жиғилип үч йүз адәмни өлтүрди; лекин уларниң мал-мүл-
кини олҗа қилишқа қол салмиди.
[16] Падишаниң һәр қайси башқа өлкилиридики қалған Йәһудийлар жиғилип өз җанлирини
сақлашқа сәптә туруп өзлиригә өч болғанлардин җәмий йәтмиш бәш миң адәмни өлтүрди,
амма уларниң мал-мүлкини олҗа қилишқа қол салмиди. Шуниң билән улар дүшмәнлири-
дин қутулуп арамлиққа муйәссәр болди. [17] Бу Адар ейиниң он үчинчи күнидики иш еди; он
төртинчи күни улар арам алди, шу күнни зияпәт берип шатлинидиған күн қилип бекитти.
[18] Лекин Шушандики Йәһудийлар болса он үчинчи, он төртинчи күнлири топлишип
җәң қилди; он бәшинчи күни улар арам алди, шу күнни зияпәт берип шатлинидиған
күн қилип бекитти. [19] Шу сәвәптин сәһрадики Йәһудийлар, йәни йеза-қишлақларда ту-
руватқан Йәһудийлар Адар ейиниң он төртинчи күнини зияпәт берип шатлинидиған
мубарәк күн бекитип, бир-биригә соға-салам беришидиған болди.
[20] Мордикай бу вақиәләрни хатириләп һәмдә Аһашверошниң һәр қайси өлкилириниң
жирақ-йеқин җайлирида туруватқан барлиқ Йәһудийларға мәктупларни йоллиди.
[21] Шундақ қилип у уларниң арисида һәрйили Адар ейиниң он төрт, он бәшинчи күнини
байрам қилип өткүзүлсун дәп бекитти; [22] у бу икки күнни Йәһудийларниң дүшмәндин
қутулуп арамлиққа еришкән күни сүпитидә, шу айни уларниң қайғу-һәсрити шатлиққа,
жиға-зерәлири мубарәк күнгә айланған ай сүпитидә әсләп, бу икки күнни зияпәт қилип
шатлинидиған, көпчилик бир-биригә салам-соға беридиған, кәмбәғәлләргә хәйр-еһ-
сан қилидиған күн қилишқа буйруди. [23] Шу сәвәптин Йәһудийлар дәсләп башлиған шу
һейтни давамлаштурушқа вә шуниңдәк Мордикайниң уларға язғанлириниму орун-
лайдиғанға вәдә беришти. [24] Чүнки әслидә барлиқ Йәһудийларниң күшәндиси болған
Агагий Һаммидатаниң оғли Һаман Йәһудийларни һалак қилишни қәстлигән, шундақла
уларни нәслидин қурутуп йоқатмақчи болуп «пур», йәни чәк ташлиған еди. [25] Лекин бу
иш падишаниң қулиқиға йәткәндә, падиша мәктупларни йезип, Һаман қәстлигән рәзил
иш, йәни униң Йәһудийларни қәст қилған иши униң өз бешиға янсун, дәп ярлиқ чүшәр-
ди; һәм кишиләр уни вә униң оғуллирини дарға асти.

9:25 «Лекин бу иш падишаниң қулиқиға йәткәндә...» — ибраний тилида: «Лекин у падишаниң алдиға кәлгәндә» дейилиду. Шуңа бәзи тәрҗимиләрдә: «Лекин у *(Әстәр)* падишаниң алдиға киргәндә,...» дейилиду.
9:25 Әст. 8:8

«Пурим» байриминиң келип чиқиш тарихи

26 Шуңлашқа, кишиләр «пур» (чәк) дегән исим бойичә бу икки күнни «Пурим байрими»
дәп атиди; шуңа Йәһудийлар әшу хәттә пүтүлгәнлири бойичә, һәм көргән, һәм баштин
өткүзгәнлиригә асасән, 27 өзлири, әвлатлири һәмдә өзлири билән бирләшкән барлиқ
кишиләрниң пүтүлгән әһкамни тутуп, бәлгүләнгән вақитта әшу икки күнни һәр жили
мәңгү үзүлдүрмәй байрам қилишини қарар қилди, 28 шундақла бу икки күн һәр бир
дәвирдә, һәр бир җәмәт-аилидә, һәр қайси өлкә, һәр қайси шәһәрдә хатирилинип тәбри-
клнип турсун вә «Пурим байрими» болидиған мошу күнләрниң тәбриклиниши Йәһу-
дий хәлқи ичидә мәңгү үзүлүп қалмисун, хатириләш паалийәтлири уларниң уруқ-нәс-
ли арисидинму йоқап кәтмисун, дәп қарар қилди.
29 Андин Абихаилниң қизи, ханиш Әстәр вә Йәһудий Мордикай Йәһудийларға язған «Пу-
рим байрими» тоғрисидики шу иккинчи хәтни толуқ һоқуқи билән тәкитләп, йәнә бир
хәтни йоллиди. 30 Мордикай хатирҗәмлик вә һәқиқәтниң сөзлирини йәткүзидиған мәк-
тупларни Аһашверошниң падишалиғидики бир йүз жигирмә йәттә өлкидики барлиқ
Йәһудийларға әвәтип, 31 Шу «Пурим» күнлири бәлгүләнгән вақитлирида өткүзүлсун,
шуниңдәк Йәһудий Мордикай вә ханиш Әстәрниң тапилиғанлири бойичә, шундақла
уларниң өз-өзигә вә нәслигә бекиткәнлири бойичә әйни вақиттики тутулған розилар
вә көтирилгән нида-пәрядлар әсләп хатириләнсун, дәп тәкитлиди. 32 Әстәрниң ярлиғи
«Пурим байрими»дики шу ишларни бекитип бәрди; бу иш тарихнамиғиму пүтүлди.

Мордикайниң шөһрити вә утуғи

10 1 Падиша Аһашверош қуруқлуқ вә деңиз араллиридики аһалиләрниң һәммисигә
алван төлигүзәтти. 2 Униң нопуз-һәйвити вә қудритини аян қилған барлиқ
қилған-әткәнлири, шундақла Мордикайниң падишаниң өстүрүши билән еришкән
катта шөһрити тоғрисидики тәпсилатлар Медиа вә Парс падишалириниң тарих-
тәзкирилиридә пүтүлгән әмәсму? 3 Чүнки Йәһудий Мордикайниң мәртивиси падиша
Аһашвероштин кейинла иккинчи орунда туратти; у дайим өз хәлиқ-миллитиниң
бәхитини көзләп, барлиқ нәслидикиләргә аман-есәнлик тиләк сөзлирини қилатти,
Йәһудийларниң арисида зор иззәт-һөрмәт тепип, қериндашлириниң қәдирлишигә
еришкән еди.

9:26 «Пурим» — «чәк ташлаш» дегән мәнаси.
9:31 «...әйни ватиттики тутулған розилар вә көтирилгән нида-пәрядлар әсләп хатириләнсун» — бу җүмлиниң башқа бирхил тәрҗимиси: «...хәлиқләр худди өзлири вә әвлатлири үчүн роза тутуш вә қарилиқ тутуш вақтини бәлгүләшни қарар қилғандәк». Лекин бизниңчә бу сөзләр чоқум Әстәр вә Шушандики Йәһудийларниң роза тутуп пүткүл хәлқи үчүн көтәргән нида-пәрядлирини әсләшни көрситиду.

Қошумчә сөз

Әстаидил оқурмәнләр мәзкур китапниң әң қизиқ нуқтилириниң бирини аллиқачан байқиған болуши мүмкин — Худаниң нами һәтта бир қетимму тилға елинмиған! Немишкә шундақ? Бу китап қандақ болуп Тәвратниң айрилмас бир қисми дәп тонулған?

Гәрчә Худаниң нами тилға елинмиған болсиму, хатириләнгән көп вақиәләрдә униң арқида туруп ишләйдиғанлиғи, һәммә ишларни башқуридиған илтипати вә Өз хәлқигә ата қилған һекмәт-һедайити ениқ аян болиду. Қедимдә бәзи алимлар: «Худаниң нами «Әстәр» китавида пәйда болмиғини билән, Униң қоли көп қетим көрүниду!» дәйду. Оқурмәнләр Худаниң төвөндики иш-вақиәләрниң һәр бирини Өз хәлқини қутқузуп, Һаманниң сүйқәсти битчит қилиштики тәдбир қилғанлиғини байқалайду. Бу иш-вақиәләрдин бири кам болған болса ундақ әҗайип қутулуш болмайтти. Бу вақиә яки амиллардин бир нәччисини (вақти-тәртиви бойичә әмәс) төвәндә көрситимиз: —

(1) Ханиш Ваштиниң падишаниң һозуриға келишни рәт қилиши;

(2) Әстәрниң ханишлиққа таллиниши;

(3) Һаманниң «пур» (чәк) ташлишиниң нәтиҗиси: —

Сәрдар Һаман пал селип, қайси ай, қайси күн Йәһудийларға зәрбә беришкә қутлуқ күн болиду, дәп чәк ташлайду. Бу «чәк ташлаш» Нисан ейида, йәни биринчи айда болған. Бизниң һеч гуманимиз йоққи, Худа чәк ташлашниң нәтиҗисини контрол қилған, шуңа «қутлуқ күн» бир жилдин кейин дегидәк, йәни он иккинчи айниң, йәни «Адар» ейиниң он үчинчи күнигә бекитилгән (бу иштин кейин хурапий кишиләр «13»ни шум сан дәп қарашқа башлиған). «йоқитиш ярлиғи» чиқирилғандин кейин бир жилға йеқин вақитта төвәндики ишларға йетәрлик пурсәт яритилған: —

(а) Йәһудий хәлқигә дуа қилишқа;

(ә) Әстәрниң ғәйрәткә келип, зияпәт өткүзүп өз хәлқи үчүн падишадин рәһим соришиға;

(б) Йәһудий хәлқигә өзини қоғдаш һоқуқини бәргән иккинчи бир ярлиқниң чиқирилип, империйәдики барлиқ йәрләргә йәткүзүлүшигә;

(п) шундақла Йәһудий хәлқиниң өзлирини қоғдаш үчүн қураллинишиға.

(4) Мордикайниң падишани өлтүрүш қәстини паш қилиш пурсити (бу иш Һаман туғдурған һелиқи «Йәһудийларни йоқитиш ярлиғи»дин бәлким бир нәччә жил илгири болған болуши мүмкин). Падишаниң Мордикайниң бу яхши ишини хатирилитиши;

(5) Падишаниң уйқисиз кечиси, шундақла униң тарихнамини аңлаш тәливи; «тәсадипийлиқтин» дәл Мордикайниң яхши иши хатириләнгән орам язминиң байқилиши. Падишаниң шу уйқисизлиғи дәл Әстәр вә униң розисида һәмраһ болған Йәһудий хәлқи униң падиша алдиға аман-есән киришини тиләп үч күн роза тутқан (шундақла дуа-тилавәт қилған — 4:16)дин кейин йүз бериду.

(6) Мордикайниң даналиғи вә Әстәрниң җасарәтлиги;

(7) Падишаниң Әстәргә болған һөрмити вә амрақлиғи, шундақла униң тәливини иҗабәт қилиши.

Әнди Худаниң нами немишкә тилға елинмиған? Бу китап йезилған вақитта, йәни Парс империйәси дәвридә, Йәһудийлар империйәдә сүргүнлүктә тарқақ һалда яшиған мусапирлар болуп, һали интайин бош, дүшмәнлириниң зәрбисигә нисбәтән аҗиз орунда туратти. Уларниң етиқади түпәйлидин улар һәрдайим башқа адәмләр тәрипидин «башқичә» дәп қарилатти. Йәһудийларға болған ирқий адавәт асанла қозғилатти, вә һамандәк башқа бир зулумхор һәр қандақ вақитта йәнә пәйда болатти. «Худа» яки «Пәрвәрдигар»ниң Парс императорлиридин күчлүк болғанлиғини беваситә көрситидиған, шуниңдәк Худаниң намида мәлум паалийәтләрни өткүзүшни дәвәт қилған бир китапқа егә болуш шу дәвирләрдә бәзидә хәтәрлик иш болуши мүмкин еди. Шуңа мәзкур тарих Худаниң интайин көрүнәрлик ишлигәнлигини көрситип, лекин Униң намини тилға алмиған һалда йезилған болуши мүмкин.

Бу тарих дәл шу йол билән йезилғачқа, Парс оқурмәнләр үчүнму, улар тирик Худаға ишәнсун дегән мәхсәт билән йезилған болушиму мүмкин (әслидики нусха Парс тилида йезилған болушиму мүмкин). Етиқат тутқан Йәһудий хәлқи мәзкур китапни Парс хошнилириға бәрсә яки улар оқуса болатти; униңда хатириләнгән иш-вақиәләр һәммә адәмгә мәлум еди, лекин шу вақиәләр арқилиқ Худаниң қоли шундақ рошән көрүнидуки, «Бу Худаниң қилғини болмиса, ким ундақ әҗайип ишларни қилалайтти» дегәндәк соални қойғили болатти.

Биз жуқурида Худаниң нами тилға елинмиған, дедуқ. Әмәлийәттә Пәрвәрдигарниң «Яһвәһ» дегән нами бәш қетим көрситилгән, лекин йошурун һалда яки код билән көрситилиду (1:20, 5:4, 5:13, 7:5, 7:7-айәтләрдә) —

Пәрвәрдигарниң нами (ибраний тилида «Яһвәһ») ибраний тилида «й», «һ», «в» вә «һ» дегән төрт һәрип билән ипадилиниду). Бу «код»қа қизиқсиңиз, тор бетимиздин тәпсилатлирини көргили болиду.

Шүбһисизки, бу ишниң өзи йәнә Йәһудий оқурмәнләргә шу ишни тәкитләйдуки, гәрчә әһвалимиз бәк еғир болсиму, Худаниң йолини тутсақ, У әһвалимизниң алдида йошурун амма күчлүк һалда давамлиқ бизгә илтипат көрситиш үчүн ишләйду.

«Әстәр»ниң китавидин алидиған саватлар

Бир нәччә худасиз нәзирийәләр бойичә (Марксизмму уларниң ичидә) ялғуз бир шәхс тарихниң умумий вәзийитини һеч өзгәртәлмәйду. Лекин мәзкур китаптин алидиған қиммәтлик саватлардин алаһидә бири шуки, ялғуз бир шәхсниң җасарити вә иман-етиқади дәрвәқә тарихни өзгәртәләйду һәм гаһи вақитларда уни дәрвәқә өзгәртиду.

Бу әһвални башқичә баян қилсақ — Худа Өзигә аталған бир шәхсни пүткүл бир әлниң тарихини өргәртиш үчүн ишлитәләйду; У шундақ ишлар арқилиқ Өзиниң шан-шәривини аян қилиду («1Кор.» 1:26-29ни көрүң). У сизни вә мени өз қолимиз һеч тәсир йәткүзәлмәйдиған, қийин яки паҗиәлик бир әһвални өзгәртишкә ишлитәләйду!

«Әстәр»дә хатириләнгән бу тарих сүргүнлүктә қалдурулған, еғир бесим астида, бутпәрәс вә худасиз бир муһитта яшиған бир хәлиқниң тарихидур. Худди улар Парс империйәсидә сүргүн болғандәк, Худаниң хәлқи һазирму «сүргүнлүк»тә турмақта — биз әрштики роһий жутимиздин жирақта турмақтимиз («Як.» 1:1, «1Пет.» 1:1, 1:17, 2:9-17ни көрүң). Биз Әстәр вә Мордикайдин шу савақни үгинәләймиз, йәни гәрчә биз «башқичә» қаралғинимиз билән, худасиз бир муһитта туруп өзлиримизни яманлиқтин сақлиғинимиз билән йәнила етиқатсиз хошнилиримизға тегишлик һөрмәт вә көйүмчанлиқни көрситиш керәклигини үгинәләймиз. Чүнки улар ким болушидин қәтъийнәзәр бизгә «инсандаш» болиду; һәммә адәмни қутқузушни халайдиған Худа Өзиниң шу қутқузуш нийитидә бизни әтрапимиздики кишиләр арисиға қойғандур.

«Әстәр» китавиниң әһмийити

«Әстәр» дегән китапни пүтүн Муқәддәс Китапта хатириләнгән башқа тарихлар билән биргә қойсақ, «Әстәр»дә баян қилинған тарих чоң бир тарихниң наһайити әһмийәтлик бир қисми екәнлиги көрүниду. Биз буни төвәндикидәк көрәләймиз: —

(а) Худа Ибраһимни чақирип униңға: «Сән арқилиқ барлиқ әл-жутлар бәхит-бәрикәт тапиду» дәп вәдә қилған («Яр.» 12:1-3). Кейин униңға шу «бәхит-бәрикәт» өз әвлатлири, йәни Йәһудий хәлқи арқилиқ барлиқ әл-жутларға келидиғанлиқ вәһий қилинған. Кейинки пәйғәмбәрләр шу «бәхит-бәрикәт»ниң Йәһудий хәлқидин туғулидиған «Мәсиһ»ниң дунияға келиши билән болиду, дәп көрситиду; чүнки «Мәсиһ» пүтүн дунияға Қутқазғучи болиду.

(ә) Худа Өз Йәһудий хәлқигә, силәрни дунияниң ахирғичә қоғдап, ташлимаймән, дәп вәдә қилиду. У йәнә уларниң гуналири вә ишәшсизлиги үстидин ғалип келип, ахирқи заманда уларни Өзигә қайтуруп, йәр йүзидә Өзиниң миң жиллиқ падишалиғини бәрпа қилғанда, уларни шу падишалиғиниң мәркизи қилидиғанлиғиға вәдә қилған.

(б) Бу вәдиләр түпәйлидин Шәйтанниң Худаға қаршилиқ көрситиши көп қетим Йәһудий хәлқигә зәрбә қилишлар билән ипадиләнгән. Шуңа Мәсиһниң дуния келишидин илгири Шәйтанниң ундақ зәрбилири наһайити көп болған. Чүнки у Йәһудий хәлқини йоқатқан болса, Мәсиһниң туғулушиниң имканийитиму йоқ болатти; Худаниң муддиа-мәхсәтлири мәңгү тосулған болатти. Бундақ зәрбиләргә мисал болидиған мундақ ишлар бар: — (1) Пирәвнниң Ибраһимниң аяли Сараһни елип кетиши (Сараһ Исраил хәлқиниң аниси болғачқа, у болмиған болса Исраил хәлқиму болмайтти — «Яр.» 12:10-20, вә йәнә 20:1-7ни көрүң); (2) Пирәвнниң Исраилларниң барлиқ оғул балилирини өлтүрүш плани («Мис.» 1:15-22); (3) Сурийә вә Әфраимларниң Давут җәмәтини нәслидин қурутушни қәстлиши (Мәсиһ Давутниң нәслидин чиқиши керәк еди) («Йәш.» 7:1-6); (4) мәзкур тарихтики Һаманниң қәстлиши вә ахирида: (5) Һерод падиша Әйса Мәсиһни туғулғандин кейин уни өлтүрүш мәхситидә Бәйт-Ләһәмдә барлиқ оғул бовақларни қириши («Мат.» 2:1-18).

(п) Мәсиһниң бу дунияға биринчи келишидин кейинму Шәйтанниң Йәһудийларға болған бу зәрбилири давамлаштуруп кәлмәктә. Чүнки, әгәр Шәйтан Исраилни йоқиталайдиған болса, ундақта у Худаниң уларни қоғдаймән дегән вәдисини үзүп, Худаниң ахирқи заманлар тоғрисидики муддиа-мәхсәтлирини, җүмлидин өзиниң

мәңгүлүк жазалинишини тохтиталайтти. Тарих испатлиғанки, у шундақ қилалмайду, әлвәттә!

Шуңа һәтта йеқинқи тарихта бир нәччә қетим мәлум залимларниң Йәһудий хәлқини йоқитишқа тиришип-тирмишип интилгәнлигини көрдуқ — Мәсилән, «Рим папаси» «Сәлип җүрүшлири»дә җәң қилишқа әвәткән аталмиш «христианлар», Русийәлик «Сар Николай», Гитлер, Сталин, Аятолла Хомәйни вә башқилар — лекин булар һәммиси ахир берип һалакәткә йүзләнди. Йәһудий хәлиқ йәнә туриду.

Худаниң Өз хәлқигә вәдә қилған сөзлири мәңгү муқим туриду: —

«**Қуяшни күндүздә нур болсун дәп бәргән, ай-юлтузларни кечидә нур болсун дәп бәлгүлигән, долқунлирини шарқиритип деңизни қозғайдиған Пәрвәрдигар мундақ дәйду (самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң намидур): —**
— Мошу бәлгүлигәнлирим Мениң алдимдин йоқап кәтсә, — дәйду Пәрвәрдигар, — әнди Исраилниң әвлатлириму Мениң алдимдин бир әл болуштин мәңгүгә қелиши мүмкин. Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Жуқирида асманлар мөлчәрләнсә, төвәндә йәр һуллири тәкшүрүлүп билинсә, әнди Мән Исраилниң барлиқ әвлатлириниң қилған һәммә қилмишлири түпәйлидин улардин ваз кечип ташлиғучи болимән, — дәйду Пәрвәрдигар» («Йәр.» 31:35-37).